

Ж.А. Карибаев^{1*}, **А.Б. Махамбетова²**
М.С. Каракулова³, **Г.А. Испамбетова⁴**

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

²Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті, Алматы, Қазақстан

³Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау, Қазақстан

⁴Алматы гуманитарлы-экономикалық университеті, Алматы, Қазақстан

*e-mail: zhasulan_aldabergen.84@mail.ru

ИНКЛЮЗИВТІ ОРТА: БАЛАЛАРДЫ ҚАБЫЛДАУ ЖӘНЕ ҚОЛДАУ

Қазіргі кезеңде білім беру жүйесінің дамуы инклюзивтілік, тең қолжетімділік және гуманистік қағидаларға негізделіп отыр. Инклюзивті орта – білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, ерекше білім беруді қажет ететін балалардың білім алу үдерісіне толыққанды қатысуын қамтамасыз етуді көздейді. Бұл мақалада инклюзивті орта жағдайында балаларды қабылдау және оларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету мәселелері жан-жақты қарастырылады.

Зерттеудің негізгі мақсаты – инклюзивті білім беру ортасында балаларды қабылдау үдерісінің ерекшеліктерін анықтау және тиімді қолдау тетіктерін ғылыми тұрғыда негіздеу.

Зерттеу барысында ғылыми әдебиеттерге талдау жасау, сауалнама және жартылай құрылымданған сұхбат әдістері қолданылды. Сауалнама жалпы білім беру ұйымдарында қызмет ететін педагогтер мен болашақ мұғалімдер арасында жүргізілді. Сауалнамаға 32 респондент қатысты. Нәтижелер инклюзивті ортада балаларды табысты қабылдау үшін педагогтердің инклюзивті құзыреттерін дамыту, ата-аналармен жүйелі ынтымақтастық орнату және психологиялық қолдау қызметін күшейту қажеттігін көрсетті.

Зерттеу нәтижелері негізінде инклюзивті ортада балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдаудың үшдеңгейлі құрылымдық моделі ұсынылды. Инклюзивті ортада қолдау көрсетудің жүйелі моделі балалардың әлеуметтік бейімделуіне, оқу мотивациясының артуына және эмоционалдық жай-күйінің тұрақтануына оң әсер ететінін дәлелдейді.

Зерттеу қорытындылары инклюзивті білім беру тәжірибесін жетілдіруге және педагогтердің кәсіби даярлығын арттыруға бағытталған практикалық ұсыныстар әзірлеуге мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: инклюзивті орта, балаларды қабылдау, психологиялық қолдау, педагогикалық қолдау, ерекше білім беруді қажет ететін балалар.

Zh. Karibayev^{1*}, A. Makhambetova²,
M. Karakulova³, G. Ispambetova⁴

¹Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

²Egyptian University of Islamic Culture "Nur-Mubarak" Almaty, Kazakhstan

³Caspian University of Technology and Engineering named after Sh.Yessenov, Aktau, Kazakhstan

⁴Almaty Humanitarian-Economic University, Almaty, Kazakhstan

*e-mail: zhasulan_aldabergen.84@mail.ru

Inclusive Environment: Acceptance and Support of Children

At the present stage, the development of the education system is grounded in the principles of inclusiveness, equal access, and humanistic values. An inclusive environment aims to ensure the full participation of learners in the educational process by taking into account their individual characteristics, including children with special educational needs. This article comprehensively examines the issues of children's admission and the organization of psychological and pedagogical support within an inclusive educational setting.

The main objective of the study is to identify the specific features of the admission process in inclusive education and to provide a scientific justification for effective support mechanisms. The research employed methods of scientific literature analysis, questionnaire survey, and semi-structured interviews. The survey was conducted among teachers and prospective educators working in general education institutions. 32 respondents participated in the survey.

The findings indicate the necessity of developing teachers' inclusive competencies, establishing systematic cooperation with parents, and strengthening psychological and pedagogical support services to ensure the successful inclusion of children in mainstream education.

Based on the research results, a three-level structural model for organizing children's admission and psychological-pedagogical support in an inclusive educational environment is proposed. The systematic support model contributes to children's social adaptation, enhances academic motivation, and stabilizes their emotional well-being.

The study findings may be used to improve inclusive education practices and to develop practical recommendations aimed at enhancing teachers' professional training.

Keywords: inclusive environment, children's admission, psychological support, pedagogical support, children with special educational needs.

Ж.А. Карибаев^{1*}, А.Б. Махамбетова²,
М.С. Каракулова³, Г.А. Испамбетова⁴

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан

²Египетский университет исламской культуры «Нур-Мубарак», Алматы, Казахстан

³Каспийский университет технологий и инжиниринга им. Ш. Есенова, Актау, Казахстан

⁴Алматинский гуманитарно-экономический университет, Алматы, Казахстан

*e-mail: zhasulan_aldabergen.84@mail.ru

Инклюзивная среда: принятие и поддержка детей

В современный период развитие системы образования основывается на принципах инклюзивности, равного доступа и гуманистических ценностей. Инклюзивная среда направлена на обеспечение полноценного участия обучающихся в образовательном процессе с учетом их индивидуальных особенностей, включая детей с особыми образовательными потребностями. В данной статье рассматриваются вопросы приема детей и организации психолого-педагогической поддержки в условиях инклюзивной образовательной среды. Цель исследования – выявление особенностей процесса приема детей в условиях инклюзивного образования и научное обоснование эффективных механизмов их поддержки.

В ходе исследования были использованы методы анализа научной литературы, анкетирование и полуструктурированное интервью. Анкетирование проводилось среди педагогов и будущих учителей, работающих в организациях общего среднего образования. В опросе участвовало 32 респондента. Результаты показали необходимость развития инклюзивных компетенций педагогов, установления системного взаимодействия с родителями и усиления деятельности психолого-педагогической службы для успешного приема детей в инклюзивной среде. На основе полученных результатов предложена трехуровневая структурная модель приема детей и организации психолого-педагогической поддержки в инклюзивной образовательной среде. Системная модель поддержки способствует социальной адаптации детей, повышению учебной мотивации и стабилизации их эмоционального состояния.

Выводы исследования могут быть использованы для совершенствования практики инклюзивного образования и разработки практических рекомендаций, направленных на повышение профессиональной подготовки педагогов.

Ключевые слова: инклюзивная среда, прием детей, психолого-педагогическая поддержка, педагогическая поддержка, дети с особыми образовательными потребностями.

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – әрбір баланың жеке ерекшеліктерін, мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, сапалы білім алуға тең мүмкіндік жасау. Осы тұрғыда инклюзивті білім беру идеясы халықаралық және ұлттық деңгейде аса назарға ие болуда. Инклюзивті орта – ерекше білім беруді қажет ететін балаларды жалпы білім беру ортасына бейімдеуді көздеумен ғана шектелмейді, сонымен қатар барлық білім алушылар үшін жақсы орта, қауіпсіз аймақ

қалыптастыруды көздейтін күрделі педагогикалық процесс.

Қазіргі даму кезеңінде ерекше білім беруді қажет ететін балалар санының артуы, ата-аналардың жалпы білім беру ұйымдарында оқытуға деген сұранысының күшеюі инклюзивті ортаны дамыту мәселесін өзекті ете түсуде. Білім беру ұйымдарында инклюзивті саясатты іске асыру балаларды қабылдаудың жаңа тәсілдерін, педагогикалық өзара әрекеттестіктің өзгеруін және психологиялық қолдау жүйесінің тиімді ұйымдастырылуын талап етеді. Инклюзивті ортада баланы қабылдау – оның физикалық тұрғыда

ғана емес, әлеуметтік және эмоционалды деңгейде де ұжымға бейімделуін қамтамасыз ететін маңызды кезең болып табылады.

Осыған байланысты инклюзивті білім беру үдерісін тиімді ұйымдастыру тек жалпы декларативті ұстанымдармен шектелмей, нақты құрылымдық және әдістемелік шешімдерді талап етеді. Әсіресе балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру механизмдерін жүйелеу, нормативтік талаптар мен мектеп практикасының өзара байланысын нақтылау өзекті мәселеге айналып отыр. Бұл жағдай инклюзивті ортаны ұйымдастырудың теориялық негіздері мен практикалық іске асырылуын кешенді зерттеуді қажет етеді. Баланың өзін қауіпсіз сезінуі, құрдастарымен тең дәрежеде қарым-қатынас орнатуы және оқу үдерісіне белсенді қатысуы көбіне педагогикалық қолдаудың сапасына байланысты және психологиялық қолдау инклюзивті ортаның ажырамас бөлігі ретінде қарастырылады. Психологиялық қолдау баланың эмоционалды тұрақтылығын қамтамасыз етіп қана қоймай, оның әлеуметтік мүмкіндіктерін ашуға, әлеуметтік бейімделуін жеңілдетуге және тұлғалық дамуын қолдауға бағытталады (ЮНЕСКО, 2021).

Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы негізінде жүзеге асырылып, жалпы білім беру ұйымдарын ерекше білім беруді қажет ететін балаларды (ЕББҚ) толыққанды қабылдауға институционалды тұрғыдан міндеттейді (Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы, 2023).

Сонымен қатар Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы білім алушылардың тең қолжетімділік құқығын заңнамалық деңгейде бекітеді (Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, 2022). Дегенмен, нормативтік бекітілу мен нақты мектеп практикасы арасында бірқатар қайшылықтар сақталуда.

Қазіргі инклюзия жағдайында мектептер тек физикалық қолжетімділікті қамтамасыз етумен шектелмей, бейімделген білім беру бағдарламаларын енгізуге, психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін (ППҚК) жүйелеуге және мультидисциплинарлық командалық жұмыс моделін қалыптастыруға міндетті. Дегенмен тәжірибеде балаларды қабылдау үдерісі көбіне формалды сипатта ұйымдастырылып, эмоционалды бейімделу, ата-анамен серіктестік және педагог-

тердің инклюзивті құзыреттілігі жеткілікті деңгейде қамтамасыз етілмей отыр.

Ғылыми әдебиеттерде инклюзивті білім беру мәселелері кеңінен қарастырылғанымен, қазіргі инклюзивті білім беруге көшу кезеңіндегі балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдаудың модельдік негізі отандық практика тұрғысынан жүйелі талданбаған. Осы жағдай зерттеудің өзектілігін айқындайды.

Зерттеу өзектілігі – қазіргі инклюзивті білім беру жағдайында балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастырудың институционалды, командалық және жеке деңгейлерін өзара байланыстыратын жүйелі модельдің мектеп практикасы тұрғысынан жеткілікті деңгейде ғылыми негізделмеуінде.

Зерттеудің мақсаты – қазіргі инклюзивті білім беру жағдайында балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастырудың теориялық және практикалық негіздерін талдау және тиімді үшдеңгейлі құрылымдық модель ұсыну.

Зерттеу мақсатына сәйкес төмендегідей міндеттер айқындалды:

Зерттеудің міндеттері:

1. Инклюзивті білім беру жағдайында балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдаудың теориялық негіздерін талдау.

2. Инклюзивті білім беруді реттейтін нормативтік құжаттардың мазмұнын зерделеу.

3. Мектеп практикасына эмпирикалық зерттеу жүргізу арқылы қолдау қызметінің ұйымдастырылу ерекшеліктерін анықтау.

4. Алынған нәтижелер негізінде балаларды қабылдау мен қолдаудың тиімді үшдеңгейлі құрылымдық моделін ұсыну.

Әдебиетке шолу

Қазіргі кезеңде инклюзивті білім беру әлеуметтік әділеттілік, тең мүмкіндік және адам құқықтары қағидаттарына негізделген білім беру парадигмасы ретінде қарастырылады. Инклюзивті білім беру тек ерекше білім беруді қажет ететін балаларды жалпы білім беру ұйымдарына енгізу емес, білім беру жүйесінің мәдениетін, саясатын және педагогикалық тәжірибесін жүйелі трансформациялауды талап ететін кешенді үдеріс болып табылады.

ЮНЕСКО (2020) зерттеулері жаһандық мониторинг есептерінде инклюзивті білім беру қатысу, қолжетімділік және нәтижеге қол жеткізу

арасындағы теңгерімді қамтамасыз етуге бағытталған құрылымдық өзгеріс ретінде сипатталды. Ұйым инклюзияны декларативті емес, институционалдық деңгейде іске асыру қажеттігін атап көрсетеді.

ЭЫДҮ (2019) зерттеулері инклюзивті жүйенің тиімділігі педагогтердің кәсіби дайындығына, қолдау қызметтерінің ұйымдастырылуына және ата-анамен серіктестік деңгейіне тәуелді екенін көрсетеді.

Эйнскоу М. (2020) зерттеуі инклюзивті білім беруде мектепті жетілдіру стратегиясы ретінде қарастырып, өзгерістер басқару, педагогикалық практика және мектеп мәдениеті деңгейінде қатар жүруі тиіс екенін дәлелдейді.

Рейндал С.М. (2016) инклюзивті білім беруді адам құқықтары контекстінде талдап, физикалық қолжетімділік пен әлеуметтік қабылдау арасындағы айырмашылықты көрсетеді. Оның пайымдауынша, шынайы инклюзия баланың ұжымда әлеуметтік және эмоционалдық тұрғыда қабылдануын қамтуы тиіс. Осы халықаралық тұжырымдамалар инклюзивті білім берудің жүйелік сипатын айқындайды. Алайда бұл идеяларды ұлттық контексте жүзеге асыру нормативтік база мен мектеп практикасының үйлесімділігіне тәуелді. Инклюзивті орта жағдайында «баланы қабылдау» ұғымы формалды тіркеу рәсімінен әлдеқайда кең мағынаға ие. Ол баланың әлеуметтік, эмоционалдық және академиялық тұрғыда мектеп ұжымына интеграциялануын білдіреді.

Флориан Л. (2019) инклюзивті педагогиканың негізгі қағидаты ретінде «барлық оқушыға арналған оқыту» концепциясын ұсынады. Бұл тәсілде оқыту әдістері баланың ерекшелігіне бейімделеді, ал оқушы жүйеге емес, жүйе оқушыға икемделеді.

Френд М. (2018) бірлескен оқыту моделінің (co-teaching) инклюзивті сыныптағы әлеуметтік қабылдауды арттыратынын дәлелдейді. Бұл модель педагог пен арнайы маманның жүйелі ынтымақтастығын талап етеді.

Сли Р. (2021) инклюзивті білім берудің формализациялану қаупін атап көрсетеді. Оның пікірінше, инклюзия тек нормативтік талап деңгейінде орындалса, мектеп мәдениеті өзгермей, қабылдау формалды сипатта қалып қоюы мүмкін. Демек, балаларды қабылдау феномені педагогикалық әдістемемен ғана емес, мектептің құндылықтық жүйесімен де байланысты.

Инклюзивті ортада балалардың табысты бейімделуі психологиялық-педагогикалық қолдаудың жүйелілігіне тәуелді. Роуз Р., Далтон Дж.

(2019) зерттеулері психологиялық қолдаудың мазасыздық деңгейін төмендетіп, оқу мотивациясын арттыратынын көрсетеді.

Вайсс М.П. (2020) кері байланыс пен қолдау қатынастарының оқушы жетістігіне елеулі әсер ететінін дәлелдейді. Командалық модельде педагог, психолог, әлеуметтік педагог және ата-ана өзара әрекеттесетін субъектілер ретінде қарастырылады. Дегенмен халықаралық зерттеулерде бұл модель көбіне теориялық сипатта беріліп, нақты нормативтік регламентпен жүйелі байланыста қарастырылмайды.

Отандық зерттеулер инклюзивті білім берудің жекелеген аспектілерін қарастырған. Құдайбергенова Б.Қ. (2019) инклюзивті ортаның психологиялық негіздерін талдаса, Нұрғалиева Г.К. (2020) ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау бағыттарын сипаттайды.

Тұрсынова Т.Т. (2020) педагогтердің кәсіби даярлығы мәселесін көтереді, ал Сүлейменова Г.К. (2021) ата-анамен өзара әрекеттестік әлсіздігін атап өтеді. Назарова Л.С. (2022) педагог пен психолог арасындағы өзара әрекеттестіктің жүйесіздігін көрсетеді.

Бұл еңбектер инклюзивті білім берудің теориялық негізін қалыптастырғанымен, нормативтік талаптар мен мектеп практикасы арасындағы құрылымдық байланыс толық жүйеленбеген.

Қазіргі инклюзивті білім беру жағдайында психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі (ППҚК) институционалдық тұрғыда жаңаруда. Нормативтік құжаттар бейімделген оқу бағдарламаларын енгізу, жеке оқу жоспарын әзірлеу және мультидисциплинарлық командалық жұмысты ұйымдастыруды міндеттейді.

Тәжірибеде ППҚК қызметі көбіне диагностикалық сипатта қалып, профилактикалық және бейімделу кезеңіндегі жүйелі қолдау жеткіліксіз ұйымдастырылатыны байқалады. Бұл жағдай нормативтік талаптар мен нақты мектеп практикасы арасында алшақтықтың бар екенін көрсетеді.

Әдебиеттерді талдау мынаны көрсетеді:

- халықаралық деңгейде инклюзивті білім берудің философиялық және педагогикалық негіздері жеткілікті зерттелген;

- отандық контексте педагог даярлығы мен ата-анамен жұмыс мәселелері қарастырылған;

- нормативтік база қалыптасқан;

Бүгінгі инклюзивті білім беру жағдайында балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастырудың нормативтік талаптар мен мектеп практика-

сы арасындағы алшақтықты еңсеретін құрылымдық-модельдік негіз жеткілікті деңгейде ғылыми жүйеленбеген. Талданған теориялық тұжырымдар мен мектеп практикасы арасындағы қайшылық зерттеудің мазмұнын айқындап, оны қазіргі инклюзивті білім беру жағдайында балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастырудың тиімді моделін әзірлеуге бағыттайды.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу қазіргі инклюзивті білім беру жағдайында балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру тәжірибесін талдауға бағытталған эмпирикалық сипаттағы кешенді зерттеу ретінде ұйымдастырылды.

Зерттеудің логикалық негізі әдебиетке шолу барысында анықталған теориялық тұжырымдар мен мектеп практикасы арасындағы қайшылыққа сүйенеді. Атап айтқанда, нормативтік құжаттарда белгіленген психологиялық-педагогикалық қолдау талаптарының білім беру ұйымдары деңгейінде қаншалықты жүзеге асырылып отырғанын анықтау негізгі зерттеу бағыты ретінде айқындалды.

Зерттеу аралас әдіснама (mixed methods) қағидатына негізделді және сандық (сауалнама) мен сапалық (жартылай құрылымданған сұхбат) әдістерді біріктірді. Зерттеу 2025–2026 оқу жылында Алматы облысы «Бөлек батыр атындағы орта мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесінде жүргізілді.

Зерттеуге инклюзивті ортада жұмыс тәжірибесі бар 32 педагог қатысты. Қатысушылар бастауыш және орта буын мұғалімдері болды.

Барлығы ерекше білім беруді қажет ететін балалармен тікелей жұмыс істейді.

Қатысушыларды іріктеу мақсатты (purposeful sampling) тәсілмен жүзеге асырылды, себебі зерттеу нысаны – инклюзивті ортадағы нақты практикалық тәжірибе.

Зерттеу келесі сұрақтарға жауап беруге бағытталды:

1. Инклюзивті ортада балаларды қабылдау үдерісі педагогтар тарапынан қалай бағаланады?

2. Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің ұйымдастырылуы нормативтік талаптарға қаншалықты сәйкес келеді?

3. Педагог пен психологтің өзара әрекеттестігі практикада қалай жүзеге асады?

4. Ата-анамен серіктестік деңгейі қандай?

5. Педагогтердің инклюзивті ортада жұмыс істеуге кәсіби даярлық деңгейі қандай?

Бұл сұрақтар нормативтік талаптар мен мектеп практикасы арасындағы алшақтықты анықтауға бағытталды.

Сауалнама әдісі

Сауалнама педагогтердің балаларды қабылдау үдерісіне көзқарасын, психологиялық қолдау маңызын бағалауын, ППҚҚ қызметінің ұйымдастырылуын, ата-анамен өзара әрекеттестікті, кәсіби даярлық қажеттілігін анықтауға бағытталды.

Сауалнама 12 тұжырымнан тұрды және Google Forms платформасы арқылы жүргізілді. Сауалнама бес балдық Лайкерт шкаласы бойынша жауап берілді («толықтай келісемін» – 5 баллдан «мүлдем келіспеймін» – 1 баллға дейін).

Тұжырымдар мазмұндық блоктар бойынша құрылды:

1-кесте

Сауалнамаға енгізілген мазмұндық блоктар мен тұжырымдары

№	Мазмұндық блок	Сауалнама тұжырымы
1	Балаларды қабылдау үдерісі	Инклюзивті ортада баланы қабылдау үдерісі арнайы психологиялық қолдауды талап етеді.
		Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың мектепке бейімделуі күрделі үдеріс болып табылады.
2	Эмоционалдық бейімделу	Инклюзивті ортада балалардың эмоционалдық жай-күйіне жеткілікті деңгейде көңіл бөлінеді.
3	Психологиялық қолдау	Психологиялық-педагогикалық қолдау балалардың оқу мотивациясын арттыруға ықпал етеді.
4	ППҚҚ қызметі	Мектептегі психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі жүйелі түрде ұйымдастырылған.
		Балаларға арналған жеке қолдау шаралары тұрақты түрде жоспарланады.

№	Мазмұндық блок	Сауалнама тұжырымы
5	Педагог–психолог өзара әрекеттестігі	Педагог пен психологтің бірлескен жұмысы инклюзивті ортада тиімді жүзеге асырылады.
		Мамандар арасындағы үйлесімді әрекет балалардың бейімделуін жеңілдетеді.
6	Ата-анамен серіктестік	Ата-аналар инклюзивті білім беру үдерісіне белсенді қатысады.
		Ата-анамен өзара әрекеттестік жүйелі түрде ұйымдастырылған.
7	Кәсіби даярлық	Инклюзивті ортада жұмыс істеу үшін қосымша кәсіби даярлық қажет.
		Педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін арттыруға жағдай жасалған.
<p>Бағалау шкаласы Барлық тұжырымдар 5 балдық Лайкерт шкаласы бойынша бағаланды: 1 – мүлдем келіспеймін 2 – келіспеймін 3 – бейтарап 4 – келісемін 5 – толықтай келісемін</p>		

Дереккөз/Ескертпе: Берілген кестені материалдарды талдау негізінде авторлар құрастырған.

Алынған деректер сипаттамалық статистика әдістерімен өңделді (пайыздық көрсеткіштер, орташа мәндер). Сауалнама нәтижелерін толықтыру және нақтылау мақсатында 6 педагогпен жартылай құрылымданған сұхбат жүргізілді. Сұхбат алдын ала әзірленген сұрақтар негізінде ұйымдастырылды, бірақ респонденттердің жеке тәжірибесін кеңінен баяндауына мүмкіндік беретін еркін форматта өтті.

Сұхбат барысында инклюзивті ортада баланы қабылдау кезінде туындайтын қиындықтар, балалардың эмоционалдық бейімделу ерекше-

ліктері, психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру тәжірибесі, ата-анамен өзара әрекеттестік, ППҚҚ қызметінің тиімділігі, командалық жұмыс, норматив–практика сәйкестігі, кәсіби қажеттілік мәселелер қарастырылды. Әр сұхбат 25–30 минутқа созылып, жазбаша түрде тіркелді. Сұхбат материалдары мазмұндық талдау әдісімен өңделді: жауаптар негізгі ойлар бойынша топтастырылып, жиі қайталанатын пікірлер анықталды. Бұл тәсіл педагогтердің практикалық көзқарасын тереңірек талдауға мүмкіндік берді.

2-кесте

Сұхбат бағыттары мен сұрақтары

№	Сұрақ бағыты	Сұхбат сұрағы
1	Баланы қабылдау	Инклюзивті ортада баланы қабылдау барысында қандай негізгі қиындықтар кездеседі?
2	Эмоционалдық бейімделу	Балалардың мектепке бейімделу кезеңінде қандай эмоционалдық мәселелер байқалады?
3	ППҚҚ қызметі	Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі сіздің мектебіңізде қалай ұйымдастырылған?
4	Командалық жұмыс	Педагог пен психологтің өзара әрекеттестігі қалай жүзеге асады?
5	Ата-анамен өзара әрекеттестік	Ата-анамен жұмыс барысында қандай қиындықтар туындайды?
6	Норматив–практика сәйкестігі	Нормативтік талаптар мен нақты мектеп практикасы арасында айырмашылық бар деп ойлайсыз ба? Егер болса, қандай?
7	Кәсіби қажеттілік	Инклюзивті ортада тиімді жұмыс істеу үшін қандай қосымша қолдау немесе даярлық қажет деп санайсыз?

Дереккөз/Ескертпе: Берілген кестені материалдарды талдау негізінде авторлар құрастырған.

Этика талаптары

Зерттеу барысында барлық этикалық талаптар сақталды. Қатысушылар зерттеуге ерікті түрде қатысқаны туралы жазбаша келісім берді. Жеке мәліметтер құпия ретінде сақталды.

Нәтижелер

Зерттеу нәтижелері инклюзивті орта жағдайында балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру тәжірибесінің ерекшеліктерін айқындауға мүмкіндік берді. Нәтижелер сауалнама деректерінің сандық талдауы және сұхбат материалдарының мазмұндық талдауы негізінде ұсынылады.

Сауалнама нәтижелері бойынша педагогтердің 87,5%-ы инклюзивті ортада баланы қабылдау үдерісі арнайы психологиялық қолдауды талап ететінін атап көрсетті. Сонымен қатар 81,3% респондент ерекше білім беруді қажет ететін балалардың мектепке бейімделуі күрделі үдеріс екенін растады. Бұл көрсеткіштер балаларды қабылдау формалды рәсім емес, көпқырлы психологиялық және әлеуметтік процесс екенін дәлелдейді.

Сұхбат барысында педагогтер алғашқы бейімделу кезеңінде мазасыздық, тұйықталу және қарым-қатынас қиындықтары жиі кездесетінін атап өтті. Кейбір мұғалімдер балаларды қабылдау үдерісі көбіне сыныпқа орналастыру, құжат рәсімдеу және оқу процесіне енгізу сияқты ұйымдастырушылық шаралармен шектелетінін, ал баланың эмоционалдық бейімделуіне жеткілікті көңіл бөлінбейтінін атап өтті. Бұл деректер теориялық тұжырымдарда айтылған қабылдаудың әлеуметтік-эмоционалдық аспектісінің практикада толық іске аспай отырғанын көрсетеді.

«Инклюзивті ортада балалардың эмоционалдық жай-күйіне жеткілікті көңіл бөлінеді» деген тұжырым бойынша жауаптар біркелкі болмады:

43,8% келіссе, 31,2% келіспейтінін білдірді. Бұл нәтижелер эмоционалдық қолдау жүйесінің тұрақты емес екенін айқындайды. Сұхбат нәтижелері эмоционалдық мониторинг көбіне эпизодтық сипатта жүргізілетінін, жүйелі бейімделу бағдарламаларының жеткіліксіз екенін көрсетті.

Аталған деректер нормативтік құжаттарда көрсетілген кешенді қолдау талаптары мен мектеп практикасы арасындағы алшақтықты көрсетеді.

Педагогтердің 84,4%-ы психологиялық қолдаудың оқу мотивациясына оң әсер ететінін растады. Сонымен қатар 90,6% педагог пен психологтің бірлескен жұмысының маңызын атап өтті. «ППҚҚ қызметі жүйелі ұйымдастырылған» деген тұжырым бойынша жауаптар салыстырмалы түрде төмен болды. Кейбір респонденттер қолдау көбіне проблемалық жағдай туындағанда ғана іске қосылатынын айтты. Сұхбат барысында ППҚҚ қызметі диагностикалық бағытта белсенді, бірақ профилактикалық және бейімделу кезеңіндегі жүйелі жұмыс әлсіз екені анықталды. Бұл жағдай нормативтік талаптарда көзделген мультидисциплинарлық командалық модельдің толық іске аспағанын көрсетеді.

Сауалнама нәтижелері педагог пен психологтің бірлескен жұмысына жоғары баға берілгенін көрсетті (90,6%). Дегенмен сұхбат барысында бұл өзара әрекеттестіктің тұрақты құрылымдық форматта емес, көбіне жекелеген жағдайлар бойынша ұйымдастырылатынын анықталды. Яғни, өзара әрекеттестік бар, бірақ институционалдық деңгейде регламенттелген жүйелі модель ретінде қалыптаспаған.

Ата-анамен өзара әрекеттестікке қатысты нәтижелер біркелкі болмады: 40,6% педагог бұл жұмысты жүйелі деп бағаласа, 37,5% керісінше пікір білдірді.

Педагогтердің 93,8%-ы инклюзивті ортада тиімді жұмыс істеу үшін қосымша кәсіби даярлық қажет екенін көрсетті. Бұл нәтиже педагогтердің өз құзыреттілігін арттыруға сұранысының жоғары екенін айқындайды.

3-кесте

Инклюзивті ортада балаларды қабылдау және қолдауға қатысты сауалнама нәтижелері (n = 32)

№	Көрсеткіш	Келісемін және толықтай келісемін (%)	Орташа балл (М)
1	Баланы қабылдау арнайы психологиялық қолдауды талап етеді	87,5%	4,4
2	Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың бейімделуі күрделі	81,3%	4,2
3	Эмоционалдық жай-күйге жеткілікті көңіл бөлінеді	43,8%	3,1

№	Көрсеткіш	Келісемін және толықтай келісемін (%)	Орташа балл (М)
4	Психологиялық қолдау оқу мотивациясына оң әсер етеді	84,4%	4,3
5	ППҚҚ қызметі жүйелі ұйымдастырылған	50,0% (шамамен)	3,3
6	Педагог–психолог бірлескен жұмысы тиімді	90,6%	4,5
7	Ата-анамен жұмыс жүйелі ұйымдастырылған	40,6%	3,0
8	Қосымша кәсіби даярлық қажет	93,8%	4,6

Дереккөз/Ескертпе: Берілген кестені материалдарды талдау негізінде авторлар құрастырған.

Осылайша, алынған нәтижелер инклюзивті ортада балаларды қабылдау және қолдау үдерісінде психологиялық-педагогикалық қолдаудың маңыз-

дылығын, сондай-ақ ата-анамен өзара әрекеттестік пен эмоционалдық қолдау бағытында шешуді талап ететін мәселелердің бар екенін көрсетті.

1-сурет

Инклюзивті ортада балаларды қабылдау және қолдауға қатысты сауалнама нәтижелерінің пайыздық көрсеткіштері

Дереккөз/Ескертпе: Берілген кестені материалдарды талдау негізінде авторлар құрастырған.

1-суретте инклюзивті орта жағдайындағы психологиялық-педагогикалық қолдаудың негізгі көрсеткіштерінің орташа мәндері ұсынылған. Диаграмма нәтижелері педагогтердің инклюзивті білім беру үдерісіне қатысты ұстанымдарының біркелкі емес екенін көрсетеді. Ең жоғары орташа балл қосымша кәсіби даярлық қажеттілігіне қатысты тіркелді (М=4,6).

Бұл педагогтердің инклюзивті ортада тиімді жұмыс істеу үшін кәсіби құзыреттілікті арттыруға жоғары сұранысы бар екенін білдіреді. Сондай-ақ педагог пен психологтің бірлескен жұмысының тиімділігі жоғары бағаланған (М=4,5), бұл педагогтер психологпен, әлеуметтік педагогпен,

әкімшілікпен және ата-анамен бірлесіп жұмыс істеудің маңызды екенін түсінеді және оны қолдайды. Баланы қабылдау үдерісінің арнайы психологиялық қолдауды талап ететіні (М=4,4) және психологиялық қолдаудың оқу мотивациясына оң әсері (М=4,3) де жоғары көрсеткіштерге ие болды. Эмоционалдық қолдаудың жеткіліктілігі (М=3,1), ППҚҚ қызметінің жүйелілігі (М=3,3) және ата-анамен серіктестік (М=3,0) салыстырмалы түрде төмен бағаланды. Бұл инклюзивті ортаның институционалдық және серіктестік компоненттерінде жүйелі ұйымдастырудың жеткіліксіздігін көрсетеді. Жалпы алғанда, нәтижелер инклюзивті ортада психологиялық қолдаудың

маңыздылығы мойындалғанымен, оны құрылымдық және жүйелі деңгейде ұйымдастыру қажеттілігі бар екенін айқындайды. Бұл эмпирикалық

деректер инклюзивті ортада балаларды қабылдау мен қолдаудың үшдеңгейлі құрылымдық моделін ұсынуға негіз болды.

4-кесте

Сұхбат нәтижелерінің мазмұндық талдауы

Тақырыптық бағыт	Негізгі анықталған мәселелер
Баланы қабылдау	Алғашқы кезеңде мазасыздық, әлеуметтік оқшаулану
Эмоционалдық бейімделу	Жүйелі мониторингтің болмауы
ППҚҚ қызметі	Диагностикалық бағыт басым, профилактика әлсіз
Командалық әрекет	Формалды емес, тұрақты модель жоқ
Ата-анамен жұмыс	Ақпараттандыру жеткіліксіз, белсенділік төмен
Кәсіби даярлық	Практикалық тренингтерге сұраныс жоғары

Дереккөз/Ескертпе: Берілген кестені материалдарды талдау негізінде авторлар құрастырған.

Жартылай құрылымданған сұхбат нәтижелері педагогтердің инклюзивті ортадағы практикалық тәжірибесін тереңірек түсінуге мүмкіндік берді. Мазмұндық талдау барысында жауаптар бірнеше тақырыптық санаттарға біріктірілді.

Бірінші санат – баланы қабылдау кезеңіндегі қиындықтар. Педагогтердің көпшілігі алғашқы бейімделу кезеңінде балалардың мазасыздығы, сыныптастарымен қарым-қатынас орнатудағы қиындықтары және өзіне деген сенімсіздігі жиі байқалатынын атап өтті. Бұл қабылдау үдерісінің тек ұйымдастырушылық емес, эмоционалдық қолдауды қажет ететін кешенді процесс екенін көрсетеді.

Екінші санат – эмоционалдық бейімделу мәселелері. Сұхбат барысында педагогтер эмоционалдық жай-күйді жүйелі бақылау тетіктерінің жеткіліксіздігін атап өтті. Көп жағдайда қолдау эпизодтық сипатта ұйымдастырылып, тұрақты мониторинг жүргізілмейтіні анықталды. Бұл жағдай сауалнама нәтижелеріндегі орташа көрсеткіштердің салыстырмалы түрде төмен болуымен сәйкес келеді.

Үшінші санат – психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің ұйымдастырылуы. Педагогтердің пікірінше, ППҚҚ қызметі негізінен диагностикалық бағытта белсенді жұмыс істейді, алайда алдын алу және бейімделу кезеңіндегі қолдау шаралары жеткілікті деңгейде жүйеленбеген. Бұл нормативтік құжаттарда көзделген кешенді қолдау қағидаттарының практикада толық іске аспай отырғанын білдіреді.

Төртінші санат – командалық өзара әрекеттестік. Педагог пен психологтің ынтымақтасуы бар екені атап өтілгенімен, оның тұрақты регламенттелген форматта жүзеге аспайтыны анықталды. Көп жағдайда өзара әрекет жекелеген жағдайлар бойынша жүзеге асады, бұл құрылымдық модельдің қалыптаспағанын көрсетеді.

Бесінші санат – ата-анамен серіктестік. Сұхбат барысында ата-аналардың инклюзивті білім беру мазмұны туралы ақпараттану деңгейі әртүрлі екені және кей жағдайда белсенділік төмен болатыны айтылды. Бұл инклюзивті ортадағы серіктестік қатынастарды жүйелеу қажеттігін айқындайды.

Алтыншы санат – кәсіби даярлық қажеттілігі. Педагогтер инклюзивті ортада тиімді жұмыс істеу үшін психологиялық аспектілер, мінез-құлық стратегиялары және жеке қолдау тәсілдері бойынша практикалық оқытуға сұраныс жоғары екенін көрсетті.

Жалпы алғанда, сұхбат нәтижелері сандық деректерді толықтырып, инклюзивті ортадағы қолдау жүйесінің бар екендігін, алайда оның құрылымдық және жүйелік деңгейде толық қалыптаспағанын айқындады. Бұл эмпирикалық деректер ұсынылған үшдеңгейлі модельді негіздеуге мүмкіндік береді.

Талқылау

Зерттеу нәтижелері қазіргі инклюзивті білім беру жағдайында балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйым-

дастыру тәжірибесінің бірқатар ерекшеліктерін айқындады. Алынған деректер педагогтердің инклюзивті білім берудің маңызын түсінетінін және психологиялық қолдаудың қажеттілігін мойындайтынын көрсетті. Алайда нәтижелер нормативтік талаптар мен мектеп практикасы арасындағы белгілі бір алшақтықтың сақталып отырғанын да дәлелдейді.

Біріншіден, педагогтердің басым бөлігі баланы қабылдау үдерісін күрделі және арнайы психологиялық қолдауды талап ететін процесс ретінде бағалады. Бұл тұжырым халықаралық зерттеулердегі қабылдаудың әлеуметтік-эмоционалдық сипаты туралы идеялармен үндеседі. Дегенмен практикада эмоционалдық бейімделу жүйелі бағдарламалар арқылы емес, көбіне жекелеген жағдайлар деңгейінде жүзеге асырылатыны анықталды. Бұл жағдай инклюзивті ортаның мазмұндық емес, формалды ұйымдастырылу қаупін көрсетеді.

Екіншіден, педагог пен психологтің бірлескен жұмысына жоғары баға берілгенімен, сұхбат нәтижелері бұл әрекеттің институционалдық тұрғыда нақты регламенттелмегенін көрсетті. Яғни, өзара әрекеттестік бар, бірақ ол тұрақты модельге айналмаған. Бұл рецензент атап көрсеткен «психологиялық-педагогикалық қолдау тобы мамандарының қызметіндегі жаңа бағыттар қарастырылмаған» деген пікірмен тікелей байланысты. Шынында да, қолдау қызметі көбіне диагностикалық сипатта қалып, алдын алу және бейімделу кезеңіндегі жүйелі жұмыс жеткіліксіз ұйымдастырылған.

Үшіншіден, ата-анамен серіктестік мәселесінде де біркелкілік байқалмады. Нормативтік құжаттарда ата-анамен жұмыс инклюзивті ортаның маңызды құрамдас бөлігі ретінде белгіленгенімен, практикада бұл бағыт жүйелі форматта жүзеге аспай отыр. Бұл инклюзивті саясат пен нақты мектептік тәжірибе арасындағы құрылымдық қайшылықтың бар екенін көрсетеді.

Төртіншіден, педагогтердің 93,8%-ы инклюзивті ортада тиімді жұмыс істеу үшін қосымша кәсіби даярлық қажет екенін көрсетті. Бұл көрсеткіш педагогтердің инклюзивті құзыреттілікті дамытуға жоғары сұранысын білдіреді. Рецензент атап өткен «теориялық және практикалық негіздеу жеткіліксіз» деген сын да осы жерден туындайды: нормативтік талап бар, бірақ оны жүзеге асыратын кәсіби және ұйымдастырушылық механизмдер толық жүйеленбеген.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері инклюзивті білім беру нормативтік деңгейде бекітілген

німен, оны мектеп практикасына жүйелі енгізу механизмдерінің жеткілікті дәрежеде құрылымданбағанын көрсетті. Бұл жағдай инклюзивті ортаны ұйымдастыруда институционалдық, командалық және жеке деңгейлердің өзара байланысын қамтамасыз ететін модельдік шешімді қажет етеді.

Осыған байланысты инклюзивті ортада балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдаудың үш деңгейлі құрылымдық моделі ұсынылады (2-сурет).

1. Институционалдық деңгей – инклюзивті ортаның нормативтік және ұйымдастырушылық негізін қамтиды. Оның мақсаты – қолдау қызметін формалды емес, жүйелі түрде ұйымдастыру.

Негізгі мазмұны:

- психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің нақты регламенті;
- бейімделген оқу бағдарламаларын енгізу;
- жеке оқу жоспарын әзірлеу;
- мультидисциплинарлық команданы бекіту;
- тұрақты мониторинг жүргізу.

Бұл деңгей инклюзивті білім беруді реттейтін нормативтік талаптар мен қолдау тетіктерін жүйелі түрде ұйымдастыруға бағытталған. Модельде аталған талаптар нақты құрылымдық деңгейде қарастырылып, оларды мектеп практикасына тиімді енгізу механизмдері ұсынылады.

2. Командалық өзара әрекеттестік деңгейі – педагог, психолог, әлеуметтік педагог, әкімшілік және ата-ана арасындағы кәсіби серіктестікті жүйелеуге бағытталған.

Негізгі функциялары:

- бастапқы диагностика;
- бейімделу кезеңін бірлесіп жоспарлау;
- жеке қолдау стратегиясын келісу;
- жүйелі кері байланыс ұйымдастыру.

Зерттеу нәтижелері педагог пен психологтің бірлескен жұмысының маңызын көрсеткенімен, оның тұрақты модельге айналмағанын айқындады. Ұсынылған модель бұл әрекетті институционалдық деңгеймен байланыстырып, жүйелі форматқа келтіреді.

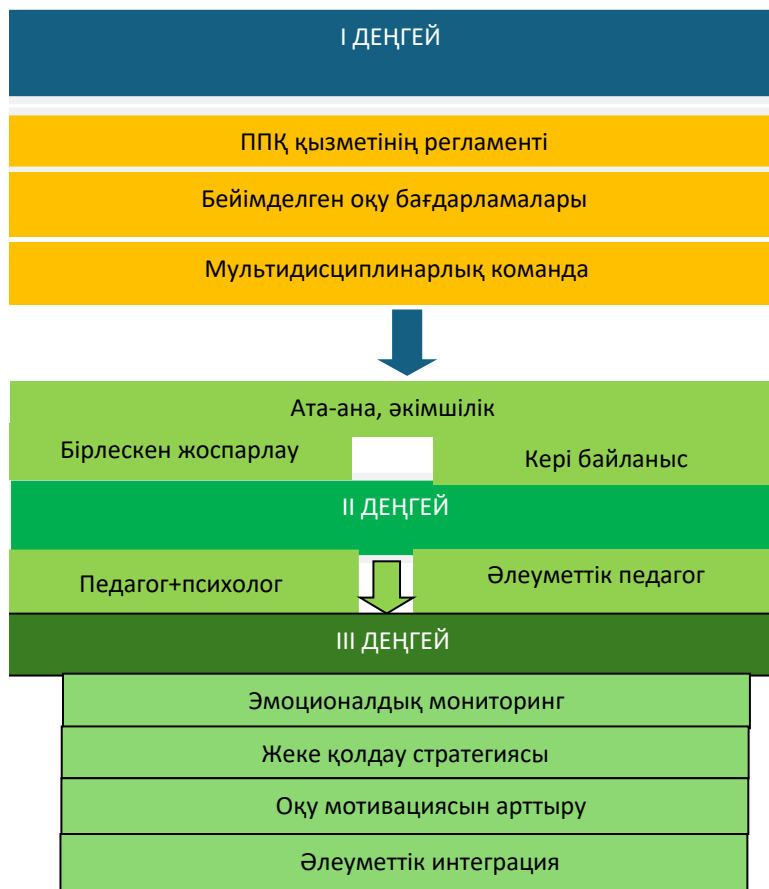
3. Жеке оқушы деңгейі – инклюзивті процестің орталық элементі болып табылады. Ол баланың нақты психологиялық және әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз етуге бағытталған.

Негізгі бағыттары:

- эмоционалдық мониторинг;
- жеке қолдау стратегиясы;
- оқу мотивациясын арттыру;
- әлеуметтік интеграцияны қолдау.

2-сурет

Инклюзивті ортада балаларды қабылдау мен қолдаудың үшдеңгейлі құрылымдық моделі

Дереккөз/Ескертпе: Берілген кестені материалдарды талдау негізінде авторлар құрастырған.

Бұл деңгей теориялық тұрғыда қарастырылған қабылдау феноменін нақты практикалық әрекетке айналдырады.

Ұсынылған үшдеңгейлі модель бүгінгі инклюзивті білім беру жағдайының ерекшеліктерін ескере отырып әзірленді. Қазіргі кезеңде инклюзивті білім беру нормативтік құжаттар арқылы бекітілгенімен, мектептерде оны іске асыру көбіне ұйымдастырушылық шешімдермен шектеліп отыр.

Модельдің тиімділігі мынада:

1. Нормативтік талаптар институционалдық деңгейде нақты бекітіледі.
2. Командалық әрекет жүйеленеді және регламенттеледі.
3. Жеке оқушы деңгейінде нақты психологиялық және педагогикалық қолдау қамтамасыз етіледі. Осылайша, модель теория мен практиканы байланыстыратын құрылымдық механизм ретінде қызмет етеді.

Қазіргі инклюзивті білім беру жағдайында балаларды қабылдау мен қолдау үдерісі тек нормативтік талаптарды орындаумен шектелмеуі тиіс. Ол институционалдық, командалық және жеке деңгейлердің өзара байланысқан жүйесі ретінде қарастырылуы қажет.

Ұсынылған үшдеңгейлі құрылымдық модель инклюзивті ортаны мазмұндық тұрғыда ұйымдастыруға, нормативтік талаптар мен мектеп практикасы арасындағы алшақтықты еңсеруге және балалардың табысты бейімделуін қамтамасыз етуге бағытталған.

Қорытынды

Қазіргі инклюзивті білім беру жағдайында балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдау мәселесі білім беру жүйесінің мазмұндық трансформациясымен тікелей байланысты. Зерттеу нәтижелері педагогтердің

инклюзивті білім берудің маңызын түсінетінін және психологиялық қолдаудың қажеттілігін мойындайтынын көрсетті. Сонымен қатар эмоционалды бейімделу, ата-анамен серіктестік және қолдау қызметін жүйелі ұйымдастыру бағытында белгілі бір институционалдық олқылықтардың бар екені анықталды. Зерттеу барысында нормативтік талаптар мен мектеп практикасы арасындағы қайшылық эмпирикалық тұрғыда дәлелденді. Инклюзивті білім беру саясаты заңнамалық деңгейде бекітілгенімен, оны іске асырудың құрылымдық механизмдері барлық білім беру ұйымдарында біркелкі деңгейде қалыптаспаған.

Осыған байланысты инклюзивті ортада балаларды қабылдау мен психологиялық-педагогикалық қолдаудың үшдеңгейлі құрылымдық моделі ұсынылды. Модель инклюзивті процесті:

1. Институционалдық деңгейде – нормативтік және ұйымдастырушылық негізді қамтамасыз ету;

2. Командалық деңгейде – мамандар мен атананың өзара әрекеттестігін жүйелеу;

3. Жеке деңгейде – баланың эмоционалды, әлеуметтік және академиялық бейімделуін қолдау арқылы кешенді түрде қарастырады.

Ұсынылған модель нормативтік талаптар мен мектеп практикасы арасындағы алшақтықты еңсеруге бағытталған құрылымдық шешім болып табылады. Ол инклюзивті ортаны формалды ұйымдастырудан мазмұндық ұйымдастыруға көшіруге мүмкіндік береді. Зерттеудің теориялық маңыздылығы – инклюзивті білім беру

жағдайында балаларды қабылдау мен қолдауды ұйымдастырудың жүйелік моделін негіздеуде. Практикалық маңыздылығы – білім беру ұйымдарына психологиялық-педагогикалық қолдауды құрылымдандыруға арналған нақты бағыттар ұсынуында.

Қазіргі кезеңде инклюзивті білім беру үдерісінің тиімділігі нормативтік талаптарды формалды орындаумен емес, институционалдық, командалық және жеке деңгейлердің үйлесімді әрекетімен айқындалады. Осы тұрғыдан алғанда, ұсынылған модель инклюзивті ортаны дамытуда практикалық құрал ретінде қолданылуы мүмкін.

Қаржыландыру

Бұл зерттеу жұмысы арнайы қаржылық қолдаусыз жүзеге асырылды.

Алғыс білдіру

Авторлар зерттеу жұмысына қатысқан барлық респонденттерге және зерттеудің жүзеге асуына қолдау көрсеткен әріптестерге алғыс білдіреді.

Мүдделер қақтығысы

Авторлар бұл зерттеу барысында қандай да бір мүдделер қақтығысының жоқ екенін мәлімдейді.

Авторлардың үлесі

Карибаев Жасұлан Алдабергенович – зерттеу идеясын қалыптастыру (концептуализация), зерттеу әдіснамасын әзірлеу, зерттеу процесін ұйымдастыру, деректерді талдау, мақаланың бастапқы нұсқасын жазу және ғылыми редакциялау.

Аутаева Акбота Нурсултановна – зерттеу жүргізу, деректерді жинау, эксперименттік жұмысты орындау, нәтижелерді талдауға қатысу.

Махамбетова Алия Бердехановна – ресми талдау, статистикалық өңдеу, зерттеу нәтижелерін интерпретациялау.

Каракулова Маржан Семетеевна – көрнекі материалдарды дайындау, нәтижелерді визуализациялау, мәтінді редакциялау.

Испамбетова Гульдана Аяпбергеновна – деректерді жинау, зерттеу материалдарын жүйелеу, мақаланың мәтінін толықтыру және түзету.

Әдебиеттер

Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 6(1), 7–16.

Florian, L. (2019). On the necessary coexistence of special and inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, 23(7–8), 691–704.

Friend, M. (2018). *Special education: Contemporary perspectives for school professionals*. Boston: Pearson.

Hattie, J. (2018). *Visible learning: Feedback*. London: Routledge.

OECD. (2019). *Educating students with special educational needs: Policy and practice*. Paris: OECD Publishing.

Reindal, S. M. (2016). Inclusive education as a human rights issue. *Disability & Society*, 31(7), 921–936.

Rose, R., & Dalton, J. (2019). *Supporting inclusive education*. Maidenhead: Open University Press.

- Slee, R. (2021). *Inclusive education: A critical analysis*. London: Routledge.
- UNESCO. (2020). *Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and education – All means all*. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. Paris: UNESCO.
- Weiss, M. P. (2020). Psychological support in inclusive classrooms. *School Psychology Review*, 49(2), 123–135.
- Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы қаулысы.
- Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. (2022). Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі.
- Құдайбергенова Б.Қ. (2019). Инклюзивті білім берудің психологиялық негіздері. Алматы: Қазақ университеті.
- Назарова Л.С. (2022). Педагог пен психологтің өзара әрекеттестігі инклюзивті білім беруде. Қазіргі білім беру, 1, 34–41.
- Нұрғалиева Г.К. (2020). Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды психологиялық қолдау. Арнайы педагогика, 3, 21–27.
- Сүлейменова Г.К. (2021). Инклюзивті білім беруде ата-анамен өзара әрекеттестік мәселелері. Білім беру мәселелері, 2, 66–72.
- Тұрсынова Т.Т. (2020). Инклюзивті білім беру жағдайындағы педагогтердің кәсіби даярлығы. Педагогика және психология, 4, 45–52.

References

- Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 6(1), 7–16.
- Florian, L. (2019). On the necessary coexistence of special and inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, 23(7–8), 691–704.
- Friend, M. (2018). *Special education: Contemporary perspectives for school professionals*. Boston: Pearson.
- Hattie, J. (2018). *Visible learning: Feedback*. London: Routledge.
- Kudaybergenova, B. Q. (2019). *Inklyuzivti bilim berudin psihologiyalyk negizderi [Psychological foundations of inclusive education]*. Almaty: Qazaq universiteti. (in Kazakh)
- Nazarova, L. S. (2022). *Pedagog pen psihologtin ozara arekettestigi inklyuzivti bilim berude [Interaction between teachers and psychologists in inclusive education]*. *Kazirgi bilim беру*, 1, 34–41. (in Kazakh)
- Nurgalieva, G. K. (2020). *Erekshe bilim berudi qazhet etetin balalardy psihologiyalyk qoldau [Psychological support for children with special educational needs]*. *Arnaiy pedagogika*, 3, 21–27. (in Kazakh)
- OECD. (2019). *Educating students with special educational needs: Policy and practice*. Paris: OECD Publishing.
- Qazaqstan Respublikasynda inklyuzivti bilim berudi damytudyn 2023–2029 zhyldarga arналған tuzhyrymdamasy [Concept for the development of inclusive education in the Republic of Kazakhstan for 2023–2029]. (2023). *Qazaqstan Respublikasy Ukimetinin qaulysy [Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan]*. (in Kazakh)
- Qazaqstan Respublikasynyn “Bilim turaly” zany [Law of the Republic of Kazakhstan “On Education”]. (2022). *Qazaqstan Respublikasy Adilet ministrliги [Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan]*. (in Kazakh)
- Reindal, S. M. (2016). Inclusive education as a human rights issue. *Disability & Society*, 31(7), 921–936.
- Rose, R., & Dalton, J. (2019). *Supporting inclusive education*. Maidenhead: Open University Press.
- Slee, R. (2021). *Inclusive education: A critical analysis*. London: Routledge.
- Suleimenova, G. K. (2021). *Inklyuzivti bilim berude ata-anamen ozara arekettestik maseleleri [Issues of interaction with parents in inclusive education]*. *Bilim беру maseleleri*, 2, 66–72. (in Kazakh)
- Tursynova, T. T. (2020). *Inklyuzivti bilim беру zhagdayyndagy pedagogterdin kasibi dayarlygy [Professional training of teachers in inclusive education settings]*. *Pedagogika zhane psihologiya*, 4, 45–52. (in Kazakh)
- UNESCO. (2020). *Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and education – All means all*. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. Paris: UNESCO.
- Weiss, M. P. (2020). Psychological support in inclusive classrooms. *School Psychology Review*, 49(2), 123–135.

Авторлар туралы мәлімет:

Қарибаев Жасұлан Алдабергенович (корреспондент автор) – педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университет, (Алматы, Қазақстан, e-mail: zhasulan_aldabergen.84@mail.ru)

Махамбетова Алия Бердехановна – PhD, Нұр-Мұбарак египет ислам мәдениеті университеті (Алматы, Қазақстан, e-mail: mahambetova-aliya@mail.ru)

Қарақұлова Маржан Семетеевна – педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы, «Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инженеринг университеті» (Ақтау, Қазақстан, e-mail: marzhan.karakulov@yu.edu.kz)

Испамбетова Гүльдана Аяпбергенова – PhD, аға оқытушы, Алматы гуманитарлы-экономикалық университеті (Алматы, Қазақстан, e-mail: capricom227887@gmail.com).

Information about authors:

Karibayev Zhasulan (corresponding author) – Master of Pedagogical Science Lecturer, Kazakh National Pedagogical University named after Abai (Almaty, Kazakhstan, e-mail: zhasulan_aldabergen.84@mail.ru)

Mahambetova Aliya – PhD, Nur-Mubarak Egyptian Islamic Culturer University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: mahambetova-aliya@mail.ru)

Karakulova Marzhan – Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer; “ Sh.Yesenov Caspian University of Technologies and Engineering” (Aqtau, Kazakhstan, e-mail: marzhan.karakulov@yu.edu.kz)

Ispambetova Guldana – PhD, Senior Lecurer, Almaty Humanitarian and Economic University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: capricom227887@gmail.com).

Сведения об авторах:

Карибаев Жасулан Алдабергенович (автор для корреспонденции) – магистр педагогических наук, старший преподаватель, Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Алматы, Казахстан, e-mail: zhasulan_aldabergen.84@mail.ru)

Махамбетова Алия Бердехановна – кандидат наук, Египетский исламский культурный университет имени Нур-Мубарака (Алматы, Казахстан, e-mail: mahambetova-aliya@mail.ru)

Каракулова Маржан Семетеевна – магистр педагогических наук, старший преподаватель, Каспийский университет технологий и инженерии им. Ш. Есенова (Ақтау, Казахстан, e-mail: marzhan.karakulov@yu.edu.kz)

Испамбетова Гүлданә Аяпбергенова – кандидат наук, старший преподаватель, Алматинский гуманитарно-экономический университет (Алматы, Казахстан, e-mail : capricom227887@gmail.com).

Келіп түсті: 07.01.2026

Қабылданды: 01.03.2026